

CRIZELE ENERGETICE ȘI IMPOSIBILITATEA OBIECTIVĂ DE EXECUTARE A CONTRACTELOR

ENERGY CRISES AND THE OBJECTIVE IMPOSSIBILITY OF CONTRACT PERFORMANCE

CZU: 347.44:330.131.7:620.9

<https://doi.org/10.59295/spd2025j.53>

Olesea PLOTNIC

ORCID: 0000-0001-9368-7806

E-mail: plotnicolesea.aum@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Valeria PRAPORȘCIC

ORCID: 0009-0004-8197-7450

E-mail: valeriapraporscic97@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *This article examines the legal implications of recent global energy crises in the context of the objective impossibility of performing contractual obligations. The primary objective is to assess whether events such as extreme price volatility and geopolitical threats—such as the potential closure of the Strait of Hormuz or the war in Ukraine—may justify non-performance under civil law through the doctrine of the justificatory impediment. The methodology combines doctrinal and comparative legal analysis, supported by relevant national and international case law. The study includes references to real-life cases and explores the conceptual distinction between economic hardship and true objective impossibility. The research concludes that modern contract law should incorporate more adaptable contractual clauses, especially in long-term supply agreements within the energy sector, in order to reduce litigation and maintain economic equilibrium during crises.*

Keywords: *energy crises, justifying impediment, geopolitical instability, objective impossibility, contractual risk.*

INTRODUCERE

Secolul XXI este marcat de o instabilitate geopolitică tot mai accentuată, care influențează în mod direct echilibrul economic global. Unul dintre domeniile cele mai sensibile la aceste fluctuații este cel energetic, unde evenimentele internaționale, declarațiile politice sau chiar anticipările unor conflicte au capacitatea de a perturba drastic piețele și de a crea dezechilibre contractuale. În acest context, tematica impedimentului justificator capătă o relevanță deosebită, întrucât oferă cadrul juridic prin care se poate analiza dacă o obligație contractuală mai poate fi îndeplinită în mod real și obiectiv [1, p. 131].

Crizele energetice recente nu se limitează doar la întreruperi de livrări sau la epuizarea unor surse. Ele includ o gamă largă de factori destabilizatori: sancțiuni internaționale, amenințări militare, fluctuații extreme ale prețurilor, speculații bursiere și blocaje în lanțurile de aprovizionare[2]. Astfel, un contract de furnizare sau de transport al energiei încheiat într-un context relativ stabil poate deveni, în mod obiectiv, imposibil de executat din cauza unor evenimente complet exterioare voinței părților. Un exemplu ilustrativ este acela al anunțului emis de autoritățile iraniene privind o posibilă blocare a Strâmtorii Ormuz, un coridor strategic prin care trece aproximativ o cincime din comerțul mondial cu petrol. Deși blocajul nu a fost pus în aplicare, simpla formulare a intenției a provocat o reacție imediată a piețelor, reflectată în creșteri substanțiale ale prețurilor pe bursele internaționale. Odată cu detensionarea discursului politic, prețurile au revenit la normal, dar evenimentul a demonstrat fragilitatea sistemului contractual dependent de predictibilitatea energetică[3].

Astfel de situații pun în discuție limitele răspunderii contractuale în fața unor evenimente care nu produc daune materiale directe, dar care generează imposibilitatea executării în termenii conveniți. În dreptul obligațiilor, această realitate ridică întrebarea: când putem considera că suntem în prezența unui impediment justificator și nu doar a unei dificultăți economice[4, p. 85]?

Lucrarea de față își propune să investigheze, în mod aplicat, dacă și în ce măsură o criză energetică – declanșată de evenimente externe contractului, dar cu efect imediat asupra posibilității de executare – poate constitui o cauză legitimă de exonerare de răspundere civilă. Scopul este de a clarifica criteriile juridice aplicabile în astfel de situații, printr-o analiză doctrinară și practică, raportată la evoluțiile recente ale pieței energetice globale și la exigențele dreptului privat contemporan.

MATERIALE ȘI METODE

Analiza juridică realizată în cadrul acestei lucrări se fundamentează pe conceptul de impediment justificator, reglementat de Codul civil al Republicii Moldova la art. 904, în contextul exonerării de răspundere a debitorului pentru neexecutarea unei obligații contractuale cauzate de un eveniment exterior, imprevizibil și insurmontabil, care nu-i poate fi imputat. Termenul de „impediment justificator” a fost supus unei dezvoltări doctrinare semnificative în literatura juridică autohtonă, fiind abordat în mod constant în lucrările semnate de Valeria Praporșic, care subliniază faptul că această instituție juridică trebuie tratată distinct față de impreviziune și față de forța majoră, întrucât presupune o imposibilitate reală și obiectivă de executare, nu doar o dificultate economică temporară [1, p. 128].

Cercetarea de față este construită pe metoda analizei doctrinare, prin raportare la literatura de specialitate din dreptul civil al Republicii Moldova, precum și la jurisprudența națională unde impedimentul justificator a fost invocat, fie explicit, fie prin analogie cu instituții apropiate. În acest sens, autorii Octavian Cazacu și Aurel Băieșu contribuie semnificativ la înțelegerea raportului dintre obligația contractuală și exonerarea de răs-

pundere, punând accent pe condițiile restrictive în care poate fi admis un eveniment exterior ca motiv legitim pentru neexecutare [4, p. 135]; [5, p. 198].

Din punct de vedere metodologic, cercetarea are un caracter teoretico-aplicativ. Pe de o parte, lucrarea valorifică sursele doctrinare și normele juridice relevante în materia răspunderii contractuale. Pe de altă parte, este utilizată o analiză contextuală și de caz asupra unor crize energetice recente, care, deși nu au produs efecte juridice imediate în cadrul instanțelor din Republica Moldova, ridică semne de întrebare asupra modului în care astfel de evenimente pot fi încadrate juridic în viitorul apropiat. Spre exemplu, analiza reacției burselor internaționale la amenințarea blocării Strâmtoării Ormuz de către Iran sau la explozia conductei Nord Stream în 2022 reflectă o formă de instabilitate sistemică ce poate afecta semnificativ executarea contractelor comerciale, în special a celor din domeniul energiei [3].

În paralel cu studiul doctrinar și analiza contextuală, cercetarea integrează și elemente de drept comparat, prin examinarea modului în care instituții similare – precum forța majoră sau teoria impreviziunii – sunt reglementate și aplicate în alte sisteme de drept, inclusiv în legislația europeană și în practica instanțelor din Germania și Franța. Cu toate acestea, accentul este menținut pe dreptul național, cu scopul de a identifica fundamentele juridice interne care ar putea permite recunoașterea unei crize energetice ca impediment justificator în sensul strict al art. 904 Cod civil. Sursele utilizate includ articole publicate în reviste științifice din Republica Moldova, teze de doctorat în domeniul dreptului privat și documente oficiale ale organizațiilor internaționale, precum Agenția Internațională pentru Energie (IEA), Fondul Monetar Internațional și Comisia Europeană [6]; [7].

REZULTATELE OBTINUTE ȘI DISCUȚII

3.1. Impedimentul justificator în fața instabilității pieței energetice

Impedimentul justificator este una dintre cele mai complexe instituții ale dreptului obligațional, cu aplicabilitate crescută în condițiile unei economii marcate de instabilitate energetică. Potrivit Codului civil al Republicii Moldova (art. 904), imposibilitatea trebuie să fie obiectivă, imprevizibilă și să nu poată fi depășită prin eforturi rezonabile, pentru a produce efectul exonerator de răspundere contractuală [4]. Astfel, simpla dificultate economică – chiar dacă este gravă – nu constituie un motiv suficient de exonerare. Într-o altă lucrare autorul subliniază că pentru a activa această instituție, creditorul trebuie să dovedească nu doar că executarea este împovărătoare, ci că aceasta a devenit imposibilă într-un sens absolut [1, p. 43]. Volatilitatea prețurilor nu poate fundamenta singură exonerarea de răspundere. De exemplu, fluctuațiile cotațiilor internaționale ale petrolului sau gazului, oricât de severe, nu înlătură posibilitatea juridică și fizică de executare a obligațiilor contractuale, ci doar afectează echilibrul economic. Oleseș Plotnic subliniază că impedimentul justificator trebuie să fie “excepțional și evident”, iar proba revine debitorului [8, p. 70].

În cazul contractelor din sectorul energetic, diferențele de preț, variațiile de ofertă sau blocajele comerciale temporare trebuie analizate cu atenție. Băieșu susține că imposibilitatea trebuie interpretată în cheie restrictivă, pentru a evita folosirea abuzivă a acesteia ca pretext pentru neexecutarea obligațiilor [5, p. 198]. În același sens, Plotnic observă că doar o imposibilitate reală, fie ea juridică (interdicții legale) sau fizică (lipsa totală a resurselor), poate fundamenta valid invocarea art. 904 [8, p. 70].

3.2. Crize geopolitice și efectele asupra echilibrului contractual

Un exemplu relevant îl constituie conflictul din iunie 2025, când Iranul a atacat teritoriul israelian, urmat de reacții militare din partea Israelului și a Statelor Unite. Pe fondul amenințării cu blocarea Strâmtorii Ormuz, unde se tranzitează circa 20% din petrolul global, prețurile internaționale au explodat. Barilul de petrol Brent a sărit de la 84 USD la peste 104 USD în doar două zile, iar piețele de gaze naturale au înregistrat creșteri abrupte [3]; [9]. Cu toate acestea, doctrina subliniază că volatilitatea bursieră – oricât de abruptă – nu echivalează cu imposibilitatea de executare. Doar în cazurile în care criza duce la blocaje în livrare sau la interdicții explicite, se poate invoca impedimentul justificator în sens juridic [2, p. 37].

Acest principiu se regăsește și în realitatea economică a Republicii Moldova. Potrivit datelor ANRE, în 2019–2020, prețul mediu al gazului natural era de aproximativ 4,30 lei/m³, scăzând la 3,20 lei/m³ în perioada pandemiei, pentru ca în 2022, pe fondul conflictului din Ucraina, să ajungă la peste 22 lei/m³ – o creștere de peste 500% [10]. Electricitatea a urcat de la 1,14 lei/kWh în 2020 la 2,64 lei/kWh în 2023. În ciuda acestor presiuni financiare, executarea contractelor a continuat, fiind renegociate doar condițiile tarifare. Așadar, dificultatea majoră nu a fost considerată imposibilitate, întrucât furnizarea a fost menținută, chiar dacă în condiții economice mai grele.

Un exemplu clar de imposibilitate obiectivă este explozia conductei Nord Stream din septembrie 2022, care a dus la o scădere imediată a livrărilor de gaze în Europa cu peste 80% și a justificat invocarea de către mai multe state a clauzelor de urgență energetică [12]. Dacă un caz similar ar fi avut impact direct asupra unei rețele sau a unui contract din Moldova, ar fi putut constitui un impediment justificator veritabil, în sensul art. 904.

3.3. Prevenirea riscurilor contractuale prin clauze de adaptabilitate

Având în vedere frecvența crizelor energetice, necesitatea introducerii de clauze de adaptabilitate în contractele comerciale devine tot mai evidentă. Astfel de clauze, cum ar fi hardship sau ajustările automate ale prețului, permit menținerea echilibrului contractual în cazul schimbării condițiilor esențiale. Deși aceste instrumente nu sunt obligatorii, ele au fost promovate în legislația și jurisprudența europeană, precum și în standardele FIDIC și UNIDROIT. În Republica Moldova, legislația permite implementarea acestor mecanisme prin libertatea de voință a părților, prevăzută la art. 993–996 Cod civil [4].

Doctrina atrage însă atenția că lipsa unei astfel de clauze nu exclude protecția prin art. 904, dar poate îngreuna dovedirea cazului excepțional [13, p. 160]. Chirica consideră că aplicarea directă a impedimentului justificator, fără o clauză contractuală corespunzătoare, poate fi imprevizibilă și lasă loc de interpretare instanței [13, p. 164]. Pentru sectorul energetic, unde contractele sunt încheiate pe termen lung și implică valori mari, includerea expresă a mecanismelor de renegociere devine o necesitate strategică. În absența lor, riscul de litigii crește, iar protecția juridică a părților devine incertă în fața unor evenimente externe neprevăzute.

CONCLUZII

Crizele energetice din ultimii ani – generate de factori geopolitici, conflicte militare sau dezechilibre structurale – au testat reziliența contractelor comerciale și au readus în discuție distincția dintre dificultatea economică și imposibilitatea obiectivă de executare. Analiza realizată demonstrează că, în dreptul Republicii Moldova, aplicarea impedimentului justificator este condiționată de o imposibilitate reală, excepțională și inevitabilă, nu de simple pierderi financiare sau variații ale prețurilor.

Exemplele recente, precum conflictul din iunie 2025 din Orientul Mijlociu sau explozia conductelor Nord Stream, subliniază impactul imediat al acestor evenimente asupra prețurilor globale, însă doar situațiile în care se produce un blocaj fizic sau legal al prestației pot fundamenta exonerarea de răspundere contractuală. În plan intern, cazul Republicii Moldova ilustrează cum creșterea dramatică a tarifelor energetice între 2020 și 2024 a afectat semnificativ stabilitatea contractuală, fără însă a justifica imposibilitatea de executare în absența unor interdicții formale sau a întreruperii serviciului.

Pentru a evita litigii și pentru a asigura o mai bună adaptare la volatilitatea piețelor, părțile contractante sunt încurajate să insereze clauze de adaptabilitate, precum clauzele hardship sau mecanismele de reajustare a obligațiilor corelate cu indicatori economici. O astfel de abordare preventivă este esențială pentru a consolida securitatea juridică și echitatea contractuală în condițiile unei economii globale marcate de incertitudine. Astfel, impedimentul justificator rămâne un mecanism esențial, dar limitat, în gestionarea riscurilor contractuale. Utilizarea sa corectă, însoțită de o redactare contractuală riguroasă, poate transforma dreptul obligațiilor într-un instrument de echilibru și protecție în fața instabilității sistemice.

REFERINȚE:

1. PRAPORSCIC, V. *Impedimentul justificator : provocări și implicații pentru părțile contractuale și economie* În: Conferința “Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane” nr.4, Chișinău, Moldova, 20 septembrie 2024, p. 128-131. CZU: 347.7:339.56.055:341.241.8.

2. PRAPORSCIC, V. *Soluționarea alternativă a litigiilor în contextul apariției unui impediment justificat*. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare” dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024, p. 284-289. CZU: 347.918:347.44
3. CNBC. *Oil prices jump after Iran threatens to block Strait of Hormuz*. Disponibil: <https://www.cnbc.com/2025/06/15> [Accesat: 25.06.2025].
4. CODUL CIVIL al Republicii Moldova nr. 1107/2002, MO nr. 82–86 din 22.06.2002, art. 661.
5. BĂIEȘU, A. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Cartier Juridic, 2020. ISBN 978-9975-86-972-9.
6. AGENȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU ENERGIE. *World Energy Outlook 2023*. Disponibil: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2023> [Accesat: 24.06.2025].
7. COMISIA EUROPEANĂ. *EU Energy Market Reports*. Disponibil: https://energy.ec.europa.eu/data-and-analysis_en [Accesat: 24.06.2025].
8. PLOTNIC, O., POPESCU L. *Impact of force majeure on intellectual property contracts* În: Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS), 2022, nr. 1(8), p. 70–75. ISSN 1857-436X /ISSNe 2537-6179.
9. BLOOMBERG. *Oil markets face extreme volatility amid Middle East tensions*. Disponibil: <https://www.bloomberg.com/energy> [Accesat: 25.06.2025].
10. ANRE. *Raport anual privind evoluția pieței energetice în Republica Moldova, 2022–2024*. Disponibil: <https://www.anre.md> [Accesat: 25.06.2025].
11. CEBOTARI, C. *Imposibilitatea de executare și crizele sistemice: reflecții teoretice*. În: Revista Studia Universitas Moldaviae, USM, 2025, nr. 3(183)/2025, p. 110–118. ISSN 1857-2545.
12. REUTERS. *Nord Stream gas leak stokes sabotage fears, Europe scrambles*. Disponibil: <https://www.reuters.com/world/europe/nord-stream-damage> [Accesat: 25.06.2025].
13. CHIRICA, D. *Drept civil. Contracte*. București: C.H. Beck, 2022, p. 158–165. ISBN 978-606-18-1056-7.